

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА**

НАСТАВНА ПРОГРАМА ПО

ОСНОВИ НА ПРАВО

**ИЗБОРНА ПРОГРАМА
за IV година**

***ЕКОНОМСКА, ПРАВНА И ТРГОВСКА СТРУКА
їравен їтехничар***

Скопје, мај 2002 година

1. ИДЕНТИФИКАЦИОНИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет: ОСНОВИ НА ПРАВОТО

1.2. Образовен профил и група струки на кои им припаѓа наставниот предмет

1.2.1. Образовен профил: Правен техничар

1.2.2. Група струки: Економска, правна и трговска струка

1.3. Диференцијација на наставниот предмет

1.3.1. Изборна настава - заеднички предмет за структурата

1.4. Година на изучување на наставниот предмет

1.4.1. Четврта година

1.5. Број на часови на наставниот предмет

1.5.1. Број на часови неделно: 2 часа

1.5.2. Број на часови годишно: 66 часа

1.6. Статус на наставниот предмет

1.6.1. Изборен предмет

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

Целта на наставата по наставниот предмет *основи на правото за маџура*, е ученикот да стекне продлабочени и проширени стручно теоретски знаења од областа на воведот во правото и уставното уредување, кои ќе ги применува за совладување на содржините од другите области на правото, со цел да се оспособи за продолжување на образованието во соодветните и сродните високообразовни установи.

Од општата цел на наставата по предметот *основи на правото за маџура* произлегуваат следниве посредни цели ученикот::

- да познава и применува правна терминологија, посебно од областа на воведот во правото и уставното уредување;
- да го сфати предметот и методот на воведот во правото;
- да го согледа настанокот на државата;
- да го разбере местото, улогата и влијанието на државата во политичкиот систем на општеството;
- да ги разликува видовите на политички режим;
- да ги идентификува белезите и функциите на државата;
- да ја опише структурата и начелата на државната организација;
- да ги продлабочи знаењата за елементите на правниот поредок (елементи на правната норма и толкувања на правната норма);
- да го разбере значењето на владеењето на правото и правната држава како императив за демократска држава;
- да ги повтори и продлабочи знаењата за видовите правни акти и посебните извори на правото;
- да ги споредува правните факти и правните модалитети;
- да ги повтори и прошири знаењата за видовите правни субјекти;
- да ги разбере Уставните амандмани од 2001 година;
- да ја почитува законската регулатива, приспособувајќи се на општествено - економските и политичките промени;
- да развива позитивен однос кон законитоста во сите сфери од функционирањето на правната држава и владеењето на правото.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење и совладување на програмските содржини од *основи на правото за мајмура*, односно за постигнување на поставените цели, потребни се основни знаења стекнати од наставните предмети: *конституционо уредување* од I година и *основи на правото* од I година.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

4.1. Структурирање на содржините за учење

Тематски целини	Бр. на часови	Конкретни цели <i>Ученикот:</i>	Дидактички насоки	Корелација меѓу тематските целини и меѓу предметите
И ПРЕДМЕТ И МЕТОД НА ВОВЕДОТ ВО ПРАВОТО	4	Да ги продлабочи знаењата за предметот на воведот во правото; - да го елаборира методот на воведот во правото; - да ги разликува посебните видови на методи.	Се поттикнува дискусија за повторување и продлабочување на знаењата за предметот и методот на воведот во правото. Се презентира графички приказ за посебни видови методи.	<i>1. Основи на правото за I година</i> Тематска целина: - Општи уредби за државата и правото. <i>2. Основи на правото за II година</i> Тематска целина: - Основни поими за правото.

ИИ НАСТАНОК НА ДРЖАВАТА	4	<p>Да го класифицира различниот пристап во однос на настанокот на државата;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ги споредува филозофскиот и социолошкиот пристап; - да го опише правниот пристап на настанокот на државата; - да го согледа разликите во создавањето на државата кај одделни народи. 	<p>Се поттикнува дискусија за различниот пристап во однос на настанокот на државата.</p> <p>Се задолжуваат учениците да изготват есеј врз основа на истражување на литература за социолошкиот, филозофскиот и правниот пристап</p>	<p><i>1. Основи на правото за И година</i> Тематска целина: - Настанување и поими за државата и правото.</p>
ИИИ ДРЖАВАТА ВО ПОЛИТИЧКИОТ СИСТЕМ НА ОПШТЕСТВОТО	5	<p>Да го објасни местото на државата во политичкиот систем;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да го сфати значењето на влијанието на државата врз правото (улогата на државата во заштитата на правото); - да го определи значењето на влијанието на правото врз државата. 	<p>Се води дискусија за местото на државата во политичкиот систем.</p> <p>Се организира групна работа за меѓусебното влијание на правото и државата.</p>	<p><i>1. Основи на јавно право за ИИ година</i> Тематска целина: - Политички систем на РМ.</p>
ИВ ПОЛИТИЧКИ РЕЖИМ	6	<p>Да ги прошири знаењата за видовите политички режими;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ги споредува демократските со недемократските - апсолутистички режими; - да ја разликува посредната од непосредната демократија; - да ја идентификува посредната - либерално - претставничка 	<p>Се повторуваат и прошируваат знаењата за политички режим.</p> <p>Се презентира шематски приказ на видовите на политичките режими.</p> <p>Се води насочена дискусија</p>	<p><i>1. Основи на јавно право за ИИ година</i> Тематска целина: - Политички систем на РМ.</p> <p><i>2. Конституционо уредување за И година</i> Тематска целина:</p>

		<p>демократија и нејзините институции;</p> <p>- да ги карактеризира облиците на непосредна демократија: референдум, собраниски облик на непосредна демократија, народно - законодавна иницијатива, право на вето и право на отповикување.</p>	<p>за разликите меѓу непосредната и посредната демократија.</p> <p>Се организира групна работа при што: една група ги открива недемократските режими во светот, а друга група ги бележи демократските режими.</p> <p>Се симулира референдумско изјаснување.</p> <p>Се организира посета на Парламентот, совет или месна заедница.</p> <p>Се презентираат изборни модели.</p>	<p>- Политички систем.</p>
<p>В БЕЛЕЗИ И ФУНКЦИИ НА ДРЖАВАТА</p>	<p>6</p>	<p>Да ги повтори и прошири видовите белези на државата (територија, население и власт);</p> <p>- да се запознае со поимот за функциите на државата;</p> <p>- да ги разграничи сфаќања за функциите на државата (теолошко, аналитичко, аналитичко - историско и аналитичко Ѓ правно).</p>	<p>Се врши повторување и продлабочување на знаењата за белезите на државата и се води насочена дискусија за борбата на некои држави за сопствена држава со сите белези.</p> <p>Се презентира шематски</p>	<p><i>1. Основи на ѓравојќо за И година</i> Тематска целина: - Белези на државата.</p> <p><i>2. Основи на јавно ѓраво за ИИ година</i> Тематска целина: - Политички систем на</p>

		<p>приказ на графофолија на белезите на државата.</p> <p>Се води дискусија за власта, власта како белег на државата.</p> <p>Се презентира карта на Македонија (за презентирање на нејзината територија како белег на државата).</p> <p>Се презентира шематски приказ на функциите на државата.</p> <p>Се организира групна работа при што една група го разгледува теолошкото сфаќање, втора група аналитичко - историското, а трета група аналитичко - правното сфаќање на функциите на државата и се води дискусија за видовите сфаќања врз основа на заклучоците презентирани од групите.</p>	<p>РМ.</p> <p>- Функции и дејности на органите на управата.</p> <p><i>3. Констиџуционо уредување за И година</i></p> <p>Тематска целина:</p> <p>- Политички систем.</p> <p>- Поделба и организација на државната власт на РМ.</p>
--	--	--	---

ВИ ДРЖАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА	5	<p>Да се запознае со поимот и начелата на државната организација;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да се запознае со поимот на државните органи; - да ги истакне белезите на државните органи; - да ги класифицира видовите државни органи. 	<p>Преку дискусија се објаснува поимот на државна организација.</p> <p>Се презентира шема на начелата на државната организација.</p> <p>Се организира посета на државен орган.</p> <p>Се презентира шематски приказ на видовите државни органи и се води дискусија за белезите на државните органи.</p>	<p><i>1. Основи на правото за ИВ година (за мајџура)</i> Со претходната тематска целина.</p>
ВИИ ПРАВЕН ПОРЕДОК	4	<p>Да ги продлабочи знаењата за елементите на правниот поредок;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ги повтори и прошири знаењата за елементите на правната норма (хипотеза, диспозиција, повреда на правото - деликт и санкција); - да ги класифицира видовите на толкувања на правните норми; - да ги споредува автентичното толкување на правните норми со научното (толкување на државните органи, толкување на недржавните субјекти и научно толкување на 	<p>Се води дискусија врз основа на претходните знаења за елементите на правниот поредок.</p> <p>Се организира групна работа за хипотеза, диспозиција, деликт и санкција врз основа на претходните знаења на учениците со цел практично интерпретирање и идентификација на нивната</p>	<p><i>1. Основи на правото за И година</i> Тематска целина: - Правен поредок.</p> <p><i>2. Констиуционо уредување за И година</i> Тематска целина: - Уставност и законитост.</p> <p><i>2. Основи на јавно право за ИИ година</i> Тематска целина:</p>

		правните норми).	структура. Се презентираат примери од дневен печат, стручни списанија и Службен весник за видовите на толкување на правните норми.	- Органи за заштита на слободите и правата на граѓаните.
ВИИИ ВЛАДЕЕЊЕТО НА ПРАВОТО	5	Да ја сфати идејата за владеење на правото; - да го разбере значењето на владеењето на правото и правната држава како императив за демократска држава; - да ги истакне уставноста и законитоста како императиви за владеење на правото; - да ја опише контролата на законитоста.	Се читаат текстови кои се однесуваат на владеењето на правото и се проследува состојбата на владеењето на правото во нашата држава. Се задолжуваат учениците да направат истражување во кои области на системот се вршат повреди на правото и причините кои доведуваат до тоа.	<i>1. Основи на правото за ИВ година (за мајура)</i> Со претходната тематска целина.
ИЦ ПРАВНИ АКТИ	6	Да ги повтори и продлабочи знаењата за видовите правни акти и посебните извори на правото; - да се запознае со поединечните правни акти; - да ја разбере законитоста и противправноста на правниот акт; - да ги разликува правната сила, правосилноста и извршноста на правните акти.	Се води насочена дискусија за повторување и продлабочување на знаењата за видовите правни акти. Се организира групна работа со цел учениците самостојно да го одредуваат настапувањето на	<i>1. Основи на правото за И година</i> Тематска целина: - Извори на правото; - Правни акти; - Правни дела Ы работи. <i>2. Основи на јавно право за ИИ година</i> Тематска целина:

			<p>правосилноста и извршноста на правните акти.</p> <p>Се проследуваат примери од практиката.</p>	- Одлучување во управната постапка.
Ц ПРАВНИ ОДНОСИ	5	<p>Да ги повтори елементите на правниот однос (правно овластување, правно задолжение и објект на правниот однос);</p> <p>- да ги разбере правните факти;</p> <p>- да ги разликува правните модалитети (услов, рок и налог).</p>	<p>Се води насочена дискусија за повторување на знаењата за правниот однос.</p> <p>Се презентира шема за субјектите и објектите на правен однос.</p> <p>Се води насочена дискусија за правните факти и модалитети со изнаоѓање на разликите и сличностите меѓу нив.</p> <p>Се организира практично пресметување на роковите.</p>	<p><i>1. Основи на правото за И година</i> Тематска целина: - Правни односи.</p> <p><i>2. Основи на приватно право за ИИИ година</i> Тематска целина: - Граѓанско Б правен однос.</p>

ЦИ СУБЈЕКТИ НА ПРАВОТО	3	<p>Да ги повтори и прошири знаењата за видовите правни субјекти;</p> <p>а. Физичко лице како субјект на правото (правна и деловна способност);</p> <p>б. Правно лице како субјект на правото.</p>	<p>Се повторуваат знаењата за видовите правни субјекти и се води дискусија за правната и деловната способност.</p>	<p><i>1. Основи на правото за И година</i> Тематска целина: - Субјекти на правото.</p> <p><i>2. Основи на приватно право за ИИИ година</i> Тематска целина: - Субјекти и објекти на граѓанското право.</p>
ЦИИ УСТАВНИ АМАНДМАНИ ОД 2001 година	13	<p>Да се запознае со причините за измени на Уставот на Р Македонија (Охридски рамковен договор);</p> <p>- да ги истакне уставните амандмани од 2001 година;</p> <p>- да ја споредува содржината на преамбулата на Уставот на Р Македонија од 2001 со преамбулата на Уставот на Р Македонија од 1991 година;</p> <p>- да ја дефинира положбата на националностите според Уставните амандмани од 2001 година;</p> <p>- да ја споредува положбата на локалната самоуправа на Р Македонија според Уставните амандмани од 2001 година и Законот за локална самоуправа од 2002 година со положбата на локалната</p>	<p>Се читаат и интерпретираат Уставните амандмани од 2001 година и Законот за локална самоуправа од 2002 година.</p>	<p><i>1. Констиуционо уредување за И година</i> Тематски целини: - Основни карактеристики на Уставот од 1991 година; - Основни слободи и права на граѓаните.</p>

		<p>самоуправа според Уставот од 1991 година;</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ја разбере употребата на јазиците и писмата на државата според Уставните амандмани од 2001 година; - соодветна застапеност на етничките заедници во државните служби и другите институции според Уставните амандмани од 2001 година; - да ги идентификува измените во документацијата за правниот статус на граѓаните според Уставните амандмани од 2001 година. 		
--	--	--	--	--

4.2. Наставни методи и активности на учење

За реализација на наставата по наставниот предмет *основи на правото за мајмура*, согласно поставените цели на наставниот предмет, како основни *наставни методи* ќе се користат: водење на насочена дискусија, решавање на проблеми и симулација на реални ситуации, учење преку сопствено откривање, слободни задачи, тимска настава и сл.

Активности на ученикот: да дискутира, да применува правила и законитости, да набљудува, да слуша, да забележува, да повторува, да објаснува, да чита, да толкува позитивни законски прописи, да презентира, да открива во група и независно, да размислува критички, да дава свој суд, да работи домашни задачи.

Активности на наставникот се: организирање, планирање и подготовка на наставата, давање инструкции за работа, поттикнување на дискусии, објаснување, поставување прашања, оценување и поттикнување на самооценување и креативност од страна на учениците, симулирање на процеси и реални ситуации, презентирање, правење забелешки.

4.3. Организација и реализација на наставата по предметот

Процесот на учење во наставата по наставниот предмет *основи на правото за мајура*, се изведува преку теоретска и практична настава во училишта, организирани посети на трговски друштва и институции, организирани информативни средби, разговори и дискусии со претставници Ѓ стручни лица од практиката, во училиштето или во институциите и друштвата, со цел да се интегрираат знаењата и ставовите со практичните умеења на учениците. Наставата по овој наставен предмет се реализира и преку индивидуални домашни задачи, што можете да се изведуваат дома и во училиштето. Образовните активности по предметот *основи на правото за мајура*, се организирани во две полугодија, четири тримесечја и неделен распоред на часовите.

4.4. Наставни средства и помагала

За поуспешна реализација на целите на наставниот предмет *основи на правото за мајура*, потребно е да се користи: графоскоп, графофолии, ТВ, видеорекордер, видеоленти, компјутерска опрема, ЛЦД проектор, публикации, обрасци, шеми и сл. согласно Нормативот. Литература потребна за реализација на наставата, како за наставниците така и за учениците е учебник за овој наставен предмет, помошни наставни материјали, стручни списанија, закони и практикуми од соодветни области, коментари на законите.

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГНУВАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценувањето на постигнувањата на учениците, се врши преку континуирано следење во текот на учебната година, усно и писмено - преку тестови на знаења, писмените извештаи за реализирани активности на учениците, креативноста, постигнувањата и резултатите од тимската работа, индивидуалните домашни задачи, покажан интерес и активно учество на учениците на часовите.

Во текот на учебната година, учениците се оценуваат со најмалку две оценки за секое полугодие, а се утврдуваат полугодишни и годишни оценки. Доколку ученикот не покаже резултати во реализирањето на конкретните цели на Наставната програма, се постапува според законската регулатива.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ

ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Освен условите пропишани со Законот за средно образование, наставникот треба да ги поседува следниве персонални, професионални и педагошки карактеристики: да го мотивира и да влијае позитивно на ученикот со својот начин на изразување, углед, појава, подготвеност за дополнителна работа, образование, систем на вредности и идеали; да соработува со другите наставници, стручни работници, социјални партнери, стручни институции; да поседува способност за изведување на настава и комуникација со учениците; да поседува способност за примена на современа образовна технологија; да поседува способност за планирање, организирање, воведување новини во наставниот процес, како и способност за професионално и педагошко самообразување; да е комуникативен и креативен.

6.2. Стандард за наставен кадар

Завршени студии по право, со здобиена педагошко - психолошка и методска подготовка и положен стручен испит.

6.3. Стандард на простор за наставниот предмет

За реализација на Наставната програма по *основи на правото*, за матураќе се користи училиница или кабинет опремен со наставни средства, помагала и опрема согласно Нормативот.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Датум на изработка: мај, 2002 година

7.2. Датум на превземање: мај 2008 година

7.2. Состав на работната група:

1. Снежана Димовска, советник, раководител, Биро за развој на образованието, Скопје
2. Д-р Борче Давитковски, професор, член, Правен факултет, Скопје
3. Македон Славкоски, наставник, член, ДСЕПУ во Васил Антевски - Дренг, Скопје
4. Ленче Кузмановска, наставник, член, ДСЕПУ во Васил Антевски - Дренг, Скопје
5. Д-р Трендафил Ивановски, советник, член, Уставен суд на Република Македонија, Скопје

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: 1.9. 2002 година

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по *основи на правото за мајмура*, ја одобри (донесе) министерот за образование и наука со решение број 11-3368/1 од 24.06.2002 година.